

Шостко О. Ю.

Розділ XIII

Міжнародна правова статистика: загальна характеристика стану та тенденцій світової інтеграції інформації в боротьбі зі злочинністю

§ 1. Поняття, завдання і методи міжнародної правової статистики

Актуальність вивчення міжнародної правової статистики зумовлена багатьма причинами. Поглиблення міжнародного розподілу праці, розширення обсягів зовнішньоекономічних зв'язків, інтеграційні процеси в економічних і суспільних взаємовідносинах між державами, глобалізація злочинності та її організованих транснаціональних форм зумовлюють необхідність використання статистичних матеріалів, які характеризують розвиток економіки, культури, проявів девіантної поведінки і злочинності в різних країнах.

Міжнародна статистика являє собою особливу галузь статистики, до завдань якої належать узагальнення початкової інформації національних статистичних служб країн, а також міжнародних організацій у регіональні і світові підсумки на підставі міжнародних стандартів, в єдину систему показників для отримання порівняльних та

взаємопов'язаних оцінок соціально-економічних явищ, стану правопорядку в окремих країнах і на міжнародному рівні і на підставі цього виявлення тенденцій розвитку людства.

Іншими словами, міжнародна статистика характеризує кількісні та якісні аспекти розвитку країн і їх господарських зв'язків, а також регіонів і світу в цілому.

Як частина соціально-економічної статистики міжнародна статистика складається з трьох органічно пов'язаних напрямків: 1) наукової і практичної діяльності міжнародних статистичних організацій; 2) узагальнення досвіду організації та методології статистики в різних країнах; 3) проведення міжнародних зіставлень і порівняльних досліджень.

Ці ж напрямки дослідження зумовлюють і основні завдання міжнародної правової статистики. Головними з них є такі: а) розробка системи групувань і класифікацій у різних галузях статистики; б) створення єдиної статистичної бази для розробки принципів міжнародної політики у сфері боротьби зі злочинністю та іншими правопорушеннями; в) узагальнення досвіду правозастосовної практики і діяльності правоохоронних органів у різних країнах світу; г) розробка системи обліку й обчислення показників відповідно до міжнародних стандартів; ґ) забезпечення вірогідності, об'єктивності, оперативності, стабільності, доступності зведених статистичних даних про правові явища; д) забезпечення міжнародних організацій цілісною статистичною інформацією; е) виявлення загальних рис та різниці у принципах організації статистики різних міжнародних організацій.

Таким чином, предметом міжнародної правової статистики є вивчення кількісної сторони діяльності правоохоронних і правозастосовчих органів у різних країнах світу, пов'язаної із застосуванням норм права та реалізацією правової відповідальності, з метою подальшого якісного аналізу цієї діяльності за певний проміжок часу і на конкретних територіях.

З огляду на це об'єктом статистичного спостереження є світовий правопорядок, соціально-економічні та правові явища, які в ньому відбуваються. За одиницю сукупності при цьому береться або окрема країна, або певні регіони світу.

Міжнародна статистика використовує методологію загальної теорії статистики і математичної статистики.

На результати статистичного спостереження в міжнародній правовій статистиці впливає цілий ряд факторів.

По-перше, це масштабність і складність організації проведення будь-яких масових спостережень (переписів, обстежень, вибіркового дослідження). При цьому проведення суцільних досліджень є фактично неможливим через досить великий обсяг робіт. Тому застосовуються в основному вибіркові, монографічні, а також спостереження основного масиву, які мають переважно періодичний або разовий характер.

По-друге, складнощі виникають і при визначенні об'єкта спостереження, тобто сукупності тих країн, у яких можуть бути проведені статистичні спостереження. На визначення об'єкта спостереження впливає низка соціально-політичних, економічних, ідеологічних та інших чинників.

По-третє, наявність різних систем обліку правових явищ, а в деяких країнах їх повна відсутність, потребує глибокого наукового попереднього і за результатами досліджень аналізу та перерахунку одержаних даних.

Застосування методів групування і зведення статистичних даних потребує копіткої роботи з перевірки зібраних даних, їх систематизації, оброблення, підрахунку підсумкових даних і подання їх у формі статистичних таблиць у зв'язку з тим, що первинні дані надаються переважно у формі інформації урядів держав або беруться з їх офіційних видань.

Методи визначення узагальнюючих показників зведених статистичних даних застосовують при аналізі та вирішенні завдань, пов'язаних із виявленням і вивченням тенденцій, закономірностей їх проявів у різних країнах, регіонах і у світі в цілому. При цьому використовують досить значну сукупність параметрів оцінки будь-якого роду. Це відносні та середні величини, індекси, методи визначення співвідношення статистичних показників у структурі явищ, методи аналізу рядів динаміки, методи кількісного визначення зв'язків і взаємозв'язків між проявами однорідних явищ у різних країнах, графічний метод тощо.

Утім головну проблему методології міжнародної правової статистики становить порівнянність даних. Вона вирішується сьогодні переважно застосуванням методів математичної, кібернетичної статистики і найсучасніших технологій обчислювальної техніки.

Проте і при застосуванні суперсучасних технологій досягти задовільної порівнянності показників міжнародної правової статистики досить складно. Тому експерти міжнародних статистичних організацій виходять із цього скрутного становища, використовуючи комплексну систему збирання й аналізу статистичної інформації.

У числі обов'язкових елементів цієї системи можна назвати такі: доповнення кількісних показників офіційної статистики про стан правопорядку в державі якісними показниками соціально-економічної та адміністративної статистики; аналіз соціально-економічної сутності кримінального й адміністративного законодавства; проведення порівняльного аналізу кримінально-правових і адміністративних дефініцій і порядку реєстрації злочинів і правопорушень у різних країнах; вивчення повідомлень засобів масової інформації про стан правопорядку в країні і прояви злочинної поведінки; використання ефективних методів корекції одержаних матеріалів із країн, які надали відповідну інформацію; широке використання методів середніх величин, індексів, які дозволяють провести типологічні, варіаційні та аналітичні групування як за первинними, так і за вторинними ознаками.

Отже, аналіз даних міжнародної правової статистики дає змогу порівняти прояви окремих правових явищ у різних країнах і висвітлити їх тенденції в глобальному масштабі по регіонах і групах країн, по динаміці структурних показників, кореляційних зв'язків між правовими і соціально-економічними явищами, а в цілому виявити тенденції розвитку законослухняного суспільства і реагування людської спільноти на кримінальні реалії.

§ 2. Основні міжнародні статистичні організації

Різноманітність статистичних показників, які надають окремі держави з міжнародної правової статистики, спричинила необхідність створення спеціальних організацій, які збирають і обробляють відомості про стан правопорядку в окремих державах і в цілому у світі. Ці організації можуть бути як національними, так і інтернаціональними.

Міжнародні статистичні організації не тільки розробляють статистичну методологію і програми спостережень, але й збирають і опрацьовують статистичні дані. Серед міжнародних організацій найважливіше значення мають статистичні органи Організації Об'єднаних Націй. Головними є Статистична комісія ООН та Статистичне бюро Секретаріату ООН.

Статистична комісія ООН (створена у 1946 р.) керує методологічною роботою, координує статистичну діяльність спеціалізованих органів, узагальнює та аналізує досвід окремих країн, розробляє міжнародні стандарти та здійснює допомогу країнам у проведенні статистичних досліджень. Вона підпорядкована Економічній та соціальній раді ООН (ЕКОСОП) і є однією з десяти її функціональних комісій. До складу комісії входять 24 країни-члени, які обираються ЕКОСОП на чотирирічний період. На сьогодні з країн СНД членами комісії є Україна та Російська Федерація.

Статистичне бюро Секретаріату ООН — виконавчий орган, в основу діяльності якого покладено рекомендації Статистичної комісії ООН. Бюро збирає, обробляє, аналізує та публікує дані з міжнародної статистики, які надають окремі країни.

Статистичну діяльність також здійснюють такі інституції: Міжнародна організація праці (ILO); Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO); Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (UNESCO); Міжнародний валютний фонд (IMF); Всесвітня організація охорони здоров'я (WHO) та ін.

Статистичне бюро Секретаріату ООН видає: статистичний щорічник ООН (Statistical Yearbook); щомісячний статистичний бюлетень (Monthly bulletin of Statistics); демографічний щорічник (Demographic Yearbook); щорічник статистики національних рахунків (Yearbook of national accounts Statistics).

Діяльність урядів, громадських інститутів і приватного сектору багато в чому залежить від достовірності та порівнянності статистичних даних на національному й світовому рівнях, і Організація Об'єднаних Націй є глобальним координаційним центром статистичних даних із моменту свого заснування. Статистичний відділ Секретаріату, що керується Статистичною комісією, є міждержавним органом Організації Об'єднаних Націй у галузі статистики, надає користувачам усього світу широкий асортимент статистичної продукції та послуг.

Статистична комісія за підтримки відділу розробляє статистичні методики в галузі зведених господарських показників, соціальних і гендерних показників, торгівлі, екологічної статистики, а також демографічної статистики, включаючи переписи населення та житлового фонду, вибіркові обстеження, статистику природного руху населення і реєстрацію громадянських станів.

У 1973 р. було засновано Міжнародну асоціацію статистичних обстежень (the International Association of Survey Statisticians — IASS) як

одну із секцій Міжнародного статистичного інституту з метою сприяти вивченню та розвитку теоретичних і практичних засад вибіркового обстежень та переписів, підвищення зацікавленості щодо проблем обстежень та переписів з боку фахівців-статистиків, урядів і суспільства в різних країнах світу.

Статистика ООН та її спеціалізованих установ — це система статистичної інформації, яка характеризує основні тенденції розвитку всіх країн, регіонів і світу в цілому на підставі міжнародних рекомендацій з однакового числення і єдиних класифікацій.

На європейському рівні головною статистичною організацією є **Євростат**. Євростат (англ. Eurostat) — це статистична служба Європейського Союзу, яка займається збиранням статистичної інформації у державах — членах ЄС та гармонізацією статистичних методів, що використовуються цими країнами. Офіс Євростату знаходиться в Люксембурзі. У даний час Євростат обробляє інформацію, отриману від національних статистичних служб, приводить її до єдиних стандартів та публікує результати. Євростат було створено у 1953 р. як статистичну службу Європейського об'єднання вугілля та сталі. З часом список завдань служби розширився, і в 1958 р. на її основі був сформований генеральний директорат. Головним завданням директорату було забезпечення інших генеральних директоратів Єврокомісії, а також інших європейських інститутів статистичною інформацією, необхідною для формування, реалізації та аналізу політики, яка ними проводиться.

З розвитком Євросоюзу велика увага стала приділятися завданню гармонізації статистичних методів, які використовуються країнами — членами ЄС, а також країнами-кандидатами. Євростат не займається безпосереднім збиранням статистичних даних — ця робота виконується статистичними службами країн. Зібрана національними службами інформація обробляється Євростатом, приводиться до єдиних стандартів та публікується. З метою вироблення єдиних статистичних стандартів Євростат тісно співробітничас з національними службами статистики країн ЄС.

Генеральному директору Eurostat підпорядковані сім директорів, які є відповідальними за різні галузі діяльності: ресурси; статистичні методи та інструменти, публікації; державну та загальноєвропейську статистику; економіку та регіональну статистику; сільське господарство та екологію; соціальну статистику та інформаційне співтовариство; бізнес-статистику.

§ 3. Історія розвитку і загальна характеристика кримінально-правової статистики в зарубіжних країнах

Вважається, що вперше питання щодо порівняльності даних правової статистики було поставлено А. Кетле на I Міжнародному статистичному конгресі у 1853 р. У 1864 р. було видано працю міністра юстиції Франції Андре-Мішеля Геррі, в якій порівнювалась злочинність Англії і Франції, а в 1901 р. було проведено порівняльне дослідження злочинності в Італії, Іспанії, Австрії, Німеччині, Англії, Шотландії, Ірландії.

Постійний міжнародний орган — Міжнародний статистичний інститут було створено у 1885 р. До Другої Світової війни інститут разом із міжнародною кримінально-правовою і пенітенціарною комісією працював над розробкою і вдосконаленням методик досліджень кримінальної статистики в різних країнах.

У XX ст., а саме 13 серпня 1948 р., у резолюції щойно створеної ООН вперше згадується про необхідність порівняльного аналізу злочинності у світі, а уже в 1949 р. було видано статистичний щорічник із відомостями про стан злочинності в передвоєнні і воєнні роки по 20 країнах.

У 1954 р. міжнародну кримінально-правову статистику почала складати Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол). Оскільки дані цієї організації викликали сумнів у спеціалістів, у 50-х рр. проблемою міжнародних кримінально-статистичних досліджень зацікавилась ООН.

Невід’ємною складовою протидії злочинності є розробка відповідних запобіжних заходів на основі всебічного аналізу її стану в тій чи іншій країні. Одним із джерел інформації для такого аналізу є статистичні дані. Тому підвищення надійності й достовірності отриманих статистичних даних є одним із завдань, які ставлять перед собою органи кримінальної юстиції європейських країн.

Як відомо, кримінально-правова статистика обліковує вчинені злочини. У всіх країнах існує офіційний облік суспільно небезпечних діянь, є поліцейська, прокурорська статистика, судова статистика, статистика установ виконання покарань. Облік здійснюється за різними критеріями: кількістю зареєстрованих злочинів, кількістю проведених арештів, кількістю порушених кримінальних справ.

Вимірювання злочинності в країнах — членах ЄС є важким завданням, оскільки існують різні підходи в національних статистичних органах. Однак політичне і соціальне значення злочинності разом з увагою громадськості підсилили важливість отримання опису ситуації в країнах-членах.

Це було визнано в Гаазькій програмі створення «зони свободи, безпеки і справедливості» на 2005–2010 рр., що була затверджена у 2004 р. Європейською Радою. У ній Євростату було запропоновано створити європейський інструментарій для збирання, аналізу та порівняння даних про злочинність і рівень віктимізації (кількість жертв злочинів), їх тенденції, використовуючи національну статистику та інші джерела інформації.

У 2006 р. Європейська комісія затвердила комюніке «Розвиток всебічної та узгодженої стратегії ЄС для вимірювання злочинності і кримінальної юстиції: план дій на 2006–2010 рр.». Перші статистичні дані про злочинність і систему кримінальної юстиції країн — членів ЄС (включаючи нещодавно прийняті країни) було опубліковано наприкінці 2006 р.

На рівні Ради Європи (членами цієї міжнародної організації є 46 країн) збирання даних про злочинність і систему кримінальної юстиції почалось раніше. У 1993 р. комітету експертів було доручено підготувати відповідне дослідження й оприлюднити його результати. Головна мета збірника — надати порівняльну інформацію стосовно злочинності. Перше видання європейського довідника зі злочинності і кримінальної юстиції (European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics) побачило світ 1999 р. У ньому містилась інформація про злочинність і систему кримінальної юстиції по 36 країнах. Друге видання вийшло у 2003 р., третє — у 2006 р. Статистичні дані по кожній країні готуються і потім надсилаються національними кореспондентами до експертної групи довідника. Європейський довідник 2006 складається з 4 розділів: даних поліції (про кількість злочинів і кількість виявлених осіб, а також відомості щодо 5 видів злочинів), прокурорської статистики (дані не були оновлені в цьому виданні), статистики засуджених, тюремної статистики. В останній публікації по можливості були враховані методологічні питання, пов'язані з проблемами існування різних дефініцій злочинів у різних країнах, особливостями кримінального процесу, а також самим збиранням статистичної інформації. У даний час готується четвертий випуск довідника, який буде охоплювати статистичні дані за 2003–2007 рр.

Під егідою Ради Європи з 1983 р. проводяться щорічні дослідження тюремної статистики — The Council of Europe Annual Penal Statistics (SPACE), які містять дані щодо кількості ув'язнених, котрі перебувають в установах виконання покарань у країнах — членах Ради Європи. Відомості збираються за допомогою запитальника, який надсилається до кожної країни. У 2005 р. дослідження охоплювало 47 країн. Дев'ять країн мали найвищі показники (більше 200 ув'язнених на 100 тис. населення). Це Росія — 576, Україна — 381, Естонія — 327, Латвія — 313, Молдова — 249, Литва — 233, Польща — 216, Азербайджан — 203, Грузія — 201. Найнижчі показники притаманні скандинавським країнам. На 1 вересня 2005 р. у європейських країнах налічувалось 1 млн 742 тис. 584 особи, що перебували в місцях позбавлення волі.

Альтернативними джерелами інформації щодо стану злочинності є віктимологічні опитування (опитування населення стосовно того, чи були вони жертвами того чи іншого злочину). З 1973 р. Європейською комісією проводиться опитування мешканців країн — членів ЄС, яке має назву Євробарометр. Репрезентативна вибірка складає приблизно 1000 респондентів у кожній країні, які опитуються від 2 до 5 разів на рік. Євробарометр націлений на моніторинг ставлення населення до соціальних і політичних процесів.

Останнє опитування в країнах — членах ЄС, яке стосувалось проблем злочинності, проводилось у 2002 р. Головні питання були спрямовані на оцінку рівня безпеки/небезпеки відношення населення на вулицях, ставились питання щодо обігу наркотиків і так званих вуличних злочинів. У підсумковій доповіді дані за 2002 р. по 15 країнах порівнюються з аналогічними даними за 2000 і 1996 р. Стосовно безпеки на вулицях, то у 2002 р. зафіксовано невелике збільшення тих, хто почуває себе небезпечно на вулицях після настання темряви в таких країнах, як Греція, Велика Британія, Італія, Люксембург, Франція. Прояви наркотичної проблеми збільшились в таких країнах, як Велика Британія, Нідерланди, Португалія, Італія, Греція. У них кількість тих, хто безпосередньо бачив людей, що вживають, продають наркотики, або бачив шприци, залишені наркоманами, відповідно була 27, 26, 24, 23, 20 % від загальної кількості опитуваних.

Згідно з цим дослідженням ризик стати жертвою злочину найнижчий у Австрії, Німеччині, Італії, Данії. Найвищий показник — у Греції і Франції. Зокрема, 53 % греків, 43 % французів, 40 % шведів і фінів, 38 % англійців відповіли «так» на запитання: «Протягом останніх 12 місяців чи могли би Ви особисто стати жертвою таких злочинів: кра-

діжка мобільного телефона, крадіжка іншої власності, грабіж з метою заволодіння мобільним телефоном, грабіж з метою заволодіння іншою власністю, берглері, напад або замах на напад? Але в середньому по всіх країнах 18 % респондентів не змогли оцінити ризик віктимізації.

Отже, можна зробити висновок, що європейці в 2002 р. були більше стурбовані питаннями безпеки в місцях мешкання і більше збентежені проблемами, що пов'язані з наркотиками, у порівнянні з 2000 і 1996 рр.

§ 4. Кримінально-правова статистика в зарубіжних країнах

Сполучені Штати Америки. Статистичні дані про кількість зареєстрованих злочинів на території США публікуються Федеральним бюро розслідувань (ФБР) у щорічному Єдиному звіті про злочинність (Uniform Crime Reports — UCR). Цей документ містить інформацію про рівень, коефіцієнти, структуру, динаміку злочинності як у цілому по країні, так і по окремих штатах і містах із населенням понад 10 тис. мешканців.

UCR складається з двох частин. До першої частини відносяться 7 найбільш серйозних і тих, що найчастіше вчиняються, злочинів, які складають так званий «індекс злочинності» (умисні вбивства, згвалтування, розбійні напади, умисні тілесні ушкодження, крадіжки з проникненням у помешкання, крадіжки, крадіжки автотранспорту). Детальна інформація наводиться стосовно соціально-демографічної характеристики злочинців, а також їх жертв.

Звіт містить також інформацію про кількість проведених арештів як за цими злочинами, так і стосовно менш небезпечних протизаконних дій, які складають другу частину (всього 21 склад злочинів). Зауважимо, що у Звіті надається кількість саме арештів, а не кількість заарештованих осіб. Про кількість останніх можна дізнатись із даних, які характеризують розкриття злочинів.

Окремі розділи присвячено детальному опису персоналу правоохоронних органів, а також методологічним питанням збирання та обробки статистичних даних.

У складі міністерства юстиції США функціонує бюро судової статистики, воно акумулює відомості як щодо злочинності, так і стосовно жертв злочинів. Проте основна увага приділена судовій статистиці, яка

характеризує кримінальний та цивільний процес, роботу американських суддів різних ланок, витрати на їх утримання. Важлива частина зібраних даних присвячена питанням статистики виконання покарань, характеристиці засуджених, проблемам, з якими стикається пенітенціарна система. Усі ці дані розміщуються на веб-сайті Бюро. Бюро видає Довідник статистики кримінальної юстиції (Sourcebook of Criminal Justice Statistics).

Серед європейських країн найбільш повна і надійна інформація щодо злочинності публікується в **Німеччині**. Єдина німецька кримінально-правова служба виникла у 1882 р., хоча деякі німецькі князівства вели свою кримінальну статистику (у Баварії — з 1803 р., у Бадені — з 1809 р.). Для кількісної характеристики злочинності німці використовують термін «масштаби злочинності».

У даний час статистика щодо стану злочинності готується ВКА (Bundeskriminalamt) — федеральною кримінальною службою. Статистичні дані публікуються кожного року в друкованому вигляді в другій половині року. Більшість примірників поширюється серед поліцейських і судових органів, а також серед університетів. Щорічник поліцейської статистики починаючи з 1997 р. розміщується на відповідному офіційному сайті.

До статистичних відомостей поліції включається інформація щодо злочинів, що розслідуються нею, у тому числі замаху на злочини, дані про кількість підозрюваних та жертв злочинів і широке коло іншої інформації. Порушення правил, злочини проти національної безпеки та випадки порушення Правил дорожнього руху (ПДР) також входять до цих відомостей. Відомості представлені у формі графіків і таблиць із відповідними поясненнями.

Закон «Про федеральну кримінальну службу та взаємодію між федеральною і місцевою владою у кримінальних справах» становить правове поле для збирання й обробки поліцейської статистики на федеральному рівні. Відповідно до вказаних норм закону, ВКА як центральна агенція «повинна надавати кримінальній поліції аналіз і статистику, включаючи статистику злочинності, і спостерігати тенденції змін рівня злочинності». Керівник загальнонаціональним документом для обробки статистичної інформації є Інструкція про обробку поліцейської кримінальної статистики. Змінювати її може лише міністр внутрішніх справ ФРН. Щорічне опублікування поліцейської статистики відбувається на підставі одноголосного рішення конференції міністрів внутрішніх справ земель, якою керує міністр внутрішніх справ ФРН.

Злочини, які розслідує поліція, реєструються в статистичних звітах. До них також включаються правопорушення у сфері обігу наркотиків, що фіксуються митними органами. Порухення ПДР не включають у цей звіт, хоча кримінально карані порушення ПДР фіксуються. Крім того, правопорушення, вчинені поза Німеччиною, та правопорушення, карані за кримінальним законодавством окремих німецьких земель (окрім законодавства про захист інформації земель), не включаються у звіти. Для того щоб отримати найбільш повну статистичну картину, у звіт включаються злочини неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності, та осіб, які є неосудними через психічну хворобу.

Збирання статистичної інформації базується на переліку злочинів, які підібрані за кримінальними і кримінологічними критеріями. Вихідна статистика є уніфікованою по всій країні з 1 січня 1971 р., і злочини не оприлюднюються в статистичному звіті до того часу, поки не будуть розслідувані поліцією і не передані до прокурора або суду.

Служби кримінальної поліції суб'єктів федерації надсилають статистичні дані ВКА у вигляді таблиць і звітів, а там їх обробляють і узагальнюють.

Інформаційне значення поліцейської статистики є обмеженим з огляду на те, що поліція фіксує не всі злочини. З точки зору німецьких вчених, на стан поліцейської статистики впливає ряд факторів: кількість латентних (прихованих) злочинів; помилки поліції при фіксації злочинів; збирання відомостей для цілей статистики; доповнення до кримінального законодавства; фактичні зміни у структурі злочинності.

Отже, поліцейська статистика не відображає стану злочинності у повному обсязі, а є певною мірою інформативною. Утім, відомості поліції є досить надійним джерелом інформації про стан злочинності для законодавчої, виконавчої гілок влади та представників науки, кожен з яких у дослідженні злочинності переслідує власні цілі.

Італія. На центральному рівні знаходиться *Servizio Analisi Criminale* (SAC) — аналітична кримінальна служба, яка є одним із відділів Міністерства внутрішніх справ, Департаменту державної безпеки, Головного управління кримінальної поліції. SAC було засновано, згідно з Міжвідомчим Указом від 25 жовтня 2000 р., як «Центр з інформаційної координації боротьби зі злочинністю та для проведення міжвідомчого стратегічного аналізу проявів злочинності для забезпечення необхідної підтримки Національного управління державної безпеки та як корисне джерело інформації для Департаменту державної безпеки та

для сил поліції». Штат SAC складається з представників трьох сил поліції (Carabinieri, Polizia di Stato and Guardia di Finanza) і має три підрозділи: перший підрозділ займається якісним аналізом, другий — міжвідомчими спільними проектами (наприклад, розшук тих, хто переховується від правосуддя), третій — статистичним аналізом. У своїй роботі SAC в основному спирається на відповідні дані, зібрані на центральному та місцевому рівнях.

Перша система даних, яка є частиною загальної системи даних з усіх злочинів, включає кількісні дані з усіх зареєстрованих злочинів і тих, які збираються за допомогою так званої 165-ї типової форми. Ця форма-бланк складається з переліку 69 пунктів, відповідно до яких поліція реєструє злочини для суду. Кількісні дані (кількість зареєстрованих злочинів певного виду, кількість підозрюваних осіб) збираються місцевими (у провінціях) відділами поліції шляхом заповнення типового бланка. На місцях префектури детально звіряють ці бланки і щомісяця відсилають їх до SAC та до Національного інституту статистики. Поліцейські відділи оновлюють надану інформацію за допомогою технології комп'ютерної обробки і передачі даних до центральної системи.

Португалія. Національний інститут статистики Португалії (INE) узагальнює всі дані з усіх правоохоронних органів, окрім імміграційної служби. Щороку INE підсумовує дані кримінальної статистики, що включають загальну кількість правопорушень з детальним аналізом категорій злочинів і джерел інформації про неї. Крім того, збирається інформація про загальну кількість правопорушників і суму збитків від злочинів проти власності в грошовому еквіваленті, включаючи детальний аналіз виду злочинів, а також статі, віку, національності правопорушників та джерела інформації. Однак інформація базується лише на даних по злочинах, які були розслідувані поліцією суспільної безпеки і республіканською національною гвардією.

Серед країн СНД розглянемо організацію і розвиток державної правової статистики у **Республіці Казахстан**. Уповноваженим державним органом у сфері правової статистики і спеціальних обліків є створений при Генеральній прокуратурі цієї держави комітет з правової статистики і спеціальних обліків, який організував чіткий режим формування статистики про поширеність злочинності, про діяльність правоохоронних органів, судів, а також налагодив ведення спеціальних обліків, довідкової та архівної роботи. Комітет є поза-відомчим органом.

22 грудня 2003 р. у Казахстані прийнято закон «Про державну правову статистику і спеціальні обліки». Цей нормативний акт визначає єдині принципи управління статистичною, інформаційною й обліковою системами в правовій сфері, які забезпечують оптимальні умови для її функціонування і вдосконалення. Цим документом вперше в законодавстві закріплені такі основні поняття, як державна правова статистика, її поділ на кримінально-правову, цивільно-правову і адміністративно-правову статистику, визначаються права й обов'язки уповноваженого органу і суб'єктів правової статистики, підстави проведення спеціальних обліків, їх призначення і види.

Предметом спеціальних обліків є задокументована інформація, яка характеризує сукупність масових правових або інших юридично значимих явищ шляхом статистичного спостереження.

Подальше вдосконалення і розвиток державної правової статистичної системи дозволить органам правової статистики і спеціальних обліків трансформуватися в головний аналітичний інститут, що здійснює моніторинг правових явищ у суспільстві, розробляє програми і рекомендації щодо боротьби із злочинністю та іншими правопорушеннями в суспільстві.

У 2005 р. було прийнято декілька нормативних правових актів, що визначають головні принципи функціонування державної правової інформаційної статистичної системи. До їх числа належить затвердження нової інструкції з ведення єдиного карткового обліку заяв, повідомлень про злочини, кримінальних справ, результатів їх розслідування і судового розгляду (Єдина уніфікована статистична система — ЄУСС).

Завдяки впровадженню ЄУСС Комітет з правової статистики і спеціальних обліків переходить на «безпаперові» технології формування правової статистики, що підвищить ефективність нагляду за дотриманням конституційних прав громадян під час здійснення кримінального процесу, забезпечить прозорість діяльності правоохоронних органів.

§ 5. Кримінологічні організації світу і статистичні дослідження

ООН є найголовнішим міжнародним органом, на який покладено завдання здійснення єдиної кримінальної політики в усьому світі. Безпосередньо формує останню й розробляє рекомендації з контролю над

злочинністю Комісія ООН із запобігання злочинності і кримінальної юстиції, створена в 1992 р. у складі Економічної й соціальної ради ООН (ЕКОСОП). До цієї Комісії входять представники 40 держав. Вона планує заходи ООН з питань контролю злочинності, зокрема щодо таких видів злочинів, як організована, економічна злочинність, відмивання «брудних» грошей, готує матеріали для проведення періодичних Конгресів ООН.

У 1971 р. ООН заснувала Комітет із запобігання злочинності і боротьби з нею, в обов'язки якого входять: надання доповідей по різних системах боротьби зі злочинністю у світі і поводження з правопорушниками, проведення статистичного аналізу, підготовка конгресів ООН із запобігання злочинності. На всіх конгресах ООН, які проводяться кожні п'ять років, велике значення надається вивченню тенденцій у динаміці злочинності, проблемам її прогнозування, плануванню заходів протидії, уніфікації статистичних показників.

Перший всесвітній облік злочинності ООН провела 1977 р.

Результати огляду Організації Об'єднаних Націй регулярно представляються на конгресах Організації Об'єднаних Націй із запобігання злочинності і кримінального правосуддя і знаходять відображення в глобальній доповіді із злочинності і правосуддя, яка містить також дані, отримані з матеріалів віктимологічного огляду.

Однак головною проблемою до цього часу залишається питання про те, яким інструментом для вимірювання міжнародних кримінально-статистичних даних та їх порівняння слід користуватись, тобто проблема полягає в методиці вивчення злочинності, яка в кожній країні є своя.

Згідно з доповіддю Генерального секретаря ООН на XI Конгресі ООН із запобігання злочинності і кримінального правосуддя (Бангкок, 2005), щоб створити надійну базу даних про злочинність у всіх її формах, необхідно приділяти більше уваги методам збирання інформації, включаючи сприяння проведенню віктимологічних оглядів у країнах, що розвиваються, і загальному вдосконаленню статистичних даних про злочинність.

З метою створення потенціалу в цій галузі статистичний відділ Секретаріату нещодавно оприлюднив Керівництво зі створення системи статистики кримінального правосуддя. З метою визначення пріоритетів у галузі статистики злочинності Управління Організації Об'єднаних Націй з наркотиків і злочинності (ЮНОДК) разом з Європейською економічною комісією (ЄЕК) провело в Женеві 3–5 листо-

пада 2004 р. нараду з питань статистики злочинності. Особливу увагу на ній було приділено розробці рекомендацій і визначенню пріоритетів з метою вдосконалення процедур оцінки показників злочинності в межах оглядів, а також узгодженню порядку денного майбутньої діяльності в галузі розробки стандартів і керівних принципів для їх використання в офіційній статистиці.

На підставі цих двох головних джерел даних проводиться **подальша** робота з розробки показників та індексів, за допомогою яких можна було б аналізувати явища, пов'язані із злочинністю, і виявляти умови, що сприяють зростанню злочинності або дають змогу попереджувати її.

ООН має можливість відслідковувати глобальні тенденції злочинності у світі, у його окремих регіонах та групах країн, прогнозувати злочинність на найближче і віддалене майбутнє, своєчасно розробляти рекомендації з уніфікації кримінального законодавства, стратегію запобігання злочинності і боротьби з нею. Держави-члени отримують базу даних для порівняння своєї злочинності зі злочинністю інших країн і світу в цілому, для стимулювання уніфікації системи кримінальних діянь і використання світового досвіду з контролю над злочинністю. Єдиний фронт проти злочинності — невідкладне завдання найближчого майбутнього. Юридична міжнародна статистика може надати необхідну інформацію для її вирішення.

Далі стисло охарактеризуємо роботу найвідоміших кримінологічних установ Європи, чільне місце в дослідженнях яких належить статистичним розвідкам.

У межах Програми ООН із запобігання злочинності і кримінальної юстиції створено мережу кримінологічних науково-дослідних інститутів. Серед європейських установ найбільш важливими є Центр ООН з міжнародного запобігання злочинності (СІСР), що знаходиться у Відні. Його основними завданнями є: запобігання злочинності, проведення досліджень щодо ефективності функціонування органів кримінальної юстиції та реформи кримінального права. Особлива увага приділяється транснаціональній організованій злочинності, проблемам протидії корупції і торгівлі людьми. Завдяки впровадженню сучасних інформаційних технологій Центр має найширшу електронну базу статистичних даних по різних країнах, публікацій з різних аспектів злочинності, але в першу чергу документів ООН з цієї проблематики, а також інформацію щодо партнерських організацій. Центр плідно співробітничав з відомим у всьому світі міжрегіональним інститутом

ООН з досліджень злочинності і юстиції (ЮНІКРІ), що знаходиться в Турині (Італія). Основними науковими інтересами ЮНІКРІ є порівняльні дослідження.

У Гельсінкі (Фінляндія) знаходиться ще одна відома установа — Європейський інститут із запобігання злочинності й контролю над нею (HEUNI). З 1981 р. інститут є тією ланкою, що об'єднує мережу інститутів, які діють у рамках Програми ООН із запобігання злочинності і кримінальної юстиції. Інститут проводить конференції, організовує курси підвищення кваліфікації практичних працівників кримінальної юстиції, публікує тематичні збірники наукових праць, у яких висвітлюються результати останніх досліджень, проведених ученими інституту й науковцями інших європейських країн. Усе ж таки головною в діяльності цього закладу є робота груп експертів, які готують доповіді щодо сучасних тенденцій розвитку злочинності та її окремих видів, а також впливу на них різних запобіжних заходів. Важливим є те, що після завершення досліджень урядам різних країн Європи надаються рекомендації. Саме у Фінляндії роль дослідників-експертів є достатньо впливовою, багато політичних рішень приймається саме з огляду на їх висновки.

Серед європейських інституцій, крім вищезгаданих наукових установ, вагому роль відіграє Європейський комітет з проблем злочинності (ЕССР), який розробляє проекти конвенцій (кримінально-політичних рекомендацій), а також Рада міністрів юстиції і внутрішніх справ країн — членів ЄС. Оскільки однією з цілей Шангенської угоди між європейськими країнами є запобігання і протидія злочинності, Рада кожні два місяці обговорює проблему розвитку і впровадження загальної кримінальної політики. Із багатьох питань провадяться консультації з Європейським парламентом.

Рішенням Ради Європи у 2001 р. засновано Європейську мережу запобігання злочинності (EUCPN). Метою її діяльності проголошено розвиток різних аспектів запобігання злочинності на місцевому й національному рівнях. У процесі реалізації цієї мети Європейської мережі найбільша увага приділяється таким складникам злочинності, як злочинність неповнолітніх, злочинність у великих містах і злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотиків. Основними її діями є прискорення кооперації, контактів, обмінів інформацією, виявлення прогалин у певних сферах знань, організація спільних зустрічей, розповсюдження цільової інформації серед країн — членів ЄС. Важливою в діяльності Мережі є тісна співпраця між ученими і практичними

працівниками для заповнення прогалин, що існують між цими двома агентами.

З кожним роком у європейських країнах збільшується кількість суб'єктів запобігання злочинності. Крім традиційних — правоохоронних органів — нові групи державних і приватних установ залучаються до такої діяльності, серед яких муніципалітети, міністерства освіти й соціальної допомоги, представники індустрії, у тому числі будівельні корпорації, громадські організації, приватні особи та ін.

Безумовно, і в європейських країнах чималою є проблема втілення теоретичних знань у практичну площину. Мережа здійснює зусилля щодо поширення знань серед усіх зацікавлених організацій-партнерів, надає роз'яснення, що дедалі збільшує чисельність користувачів інформації.

Найвідомішою кримінологічною установою Німеччини вважають Інститут зарубіжного й міжнародного кримінального права М. Планка, що знаходиться у м. Фрайбург. Інститут є незалежним від місцевого університету, складається з двох підрозділів — кримінального права і кримінології. Останній співпрацює з німецькими міністерствами, Європейською комісією, з відділом ООН з питань наркотиків і злочинності. Більшість досліджень інституту присвячена європейським і міжнародним темам, включаючи проблеми соціальних змін, контроль над злочинністю, систему покарань та її ефективність, політику проти незаконного обігу наркотиків тощо.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Дайте визначення міжнародної правової статистики та назвіть її суб'єкти в рамках ООН.
2. Охарактеризуйте стан кримінально-правової статистики у деяких країнах Європи, США, СНД.
3. Яка роль статистики у проведенні наукових досліджень у сфері боротьби зі злочинністю в країнах світу?

Завдання 1. Знайдіть схожість і відміну в організації та стані кримінально-правової статистики України і США.

Завдання 2. Перерахуйте складнощі уніфікації міжнародної кримінально-правової статистики.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

ПРАВОВА СТАТИСТИКА

За редакцією доктора юридичних наук,
професора **В. В. Голіни**

*Затверджено Міністерством освіти і науки України
як підручник для студентів юридичних спеціальностей
вищих навчальних закладів освіти*

Харків
«Право»
2008

УДК 343. 9
ББК 67. 9 (4 УКР) 7я73
П 68

*Підручник підготовлений викладачами кафедри
кримінології та кримінально-виконавчого права
Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*

*Затверджено Міністерством освіти і науки України
(лист № ___ від __ 2008 р.)*

Рецензенти:

В. О. Коновалова, академік Академії правових наук України, заслужений діяч науки України, доктор юридичних наук, професор;
І. В. Семеняк, доктор економічних наук, професор;
В. М. Глібко, кандидат юридичних наук, доцент.

Колектив авторів:

професор **В. В. Голіна** (вступ, наукова редакція); доцент **М. Ю. Валуйська** (розд. I, II); доцент **С. Ю. Лукашевич** (розд. XII); доцент **В. Ф. Оболенцев** (розд. V); доцент **І. О. Христич** (розд. VI, VII, VIII, XI); доцент **О. Ю. Шостко** (розд. XIII); доцент **О. Ю. Юрченко** (розд. III); кандидат юридичних наук **А. С. Лукаш** (розд. IX); кандидат юридичних наук **В. В. Пивоваров** (розд. X); кандидат юридичних наук **А. В. Ткачова** (розд. IV).

Правова статистика: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ.
П 68 навч. закл. / За ред. В. В. Голіни. – Х.: Право, 2008. – ___ с.

ISBN 978-966-458-

У підручнику відповідно до програми курсу «Правова статистика» розглядаються теоретичні та методологічні основи правової статистики. Дається загальна характеристика системи галузей правової статистики, прийомів і способів аналізу її показників. Наводяться їх значення для відображення тенденцій та особливостей розвитку правових явищ. Теоретичні положення ілюструються прикладами розрахунків із використанням показників офіційних статистичних даних і вибіркового досліджень.

Для студентів, аспірантів, науковців, викладачів юридичних вищих навчальних закладів, працівників органів державного управління і правоохоронних органів.

УДК 343.9
ББК 67.9 (4 УКР) 7я73

© Голіна В. В., Валуйська М. Ю., Лукашевич С. Ю. та ін., 2008

© «Право», 2008

ISBN 978-966-458-_____

Нормативно-правові акти і література

1. Про державну статистику : Закон України від 17 верес. 1992 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 43. – Ст. 608.
2. Про внесення змін до Закону України «Про державну статистику» : Закон України від 13 лип. 2000 р. № 1922-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2000. – № 43. – Ст. 362.
3. Про судоустрій України : Закон України від 07 лют. 2002 р. № 3018-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – № 27–28. – Ст. 180.
4. Інструкція з діловодства в місцевому загальному суді від 27 черв. 2006 р. за № 68 : (Зареєстр. в М-ві юстиції 24 лип. 2006 р.). – К. : ДСА України, 2006.
5. Інструкція щодо заповнення статистичної картки обліку сум шкоди, завданої злочином, від 17 лют. 2005 за № 21. – К. : ДСА України, 2005.
6. Інструкція про єдиний облік злочинів від 26 берез. 2002 р. / Ген. прокуратура, СБУ, МВС, ДПА, Мін'юст України. – К. : 2002. – С. 21.
7. Інструкція про порядок заповнення та подання документів первинного обліку злочинів, осіб, які їх вчинили, руху кримінальних справ від 26 берез. 2002 р. / Ген. прокуратура, СБУ, МВС, ДПА, Мін'юст України. – К. : 2002. – С. 31.
8. Інструкція з діловодства в господарських судах України від 19 груд. 2003 р. за № 67 / Мін'юст України. – К., 2003. – С. 18.
9. Інструкція щодо заповнення статистичної картки на особу, стосовно якої судом розглянуто кримінальну справу від 18 берез. 2004 р. зі змінами від 14 січ. 2005 р. – К. : ДСА України, 2005.
10. Інструкція щодо заповнення форм статистичної звітності про роботу судів загальної юрисдикції (крім господарських судів) від 20 черв. 2006 р. за № 724/12598 // Офіц. вісн. України. – 2006. – № 24, ч. 1. – Ст. 1181.
11. Про порядок ведення спеціальної митної статистики : Постанова Кабміну України від 12 груд. 2002 р. № 1865 // Уряд. кур'єр. – 2002. – 19 груд. – С. 20.
12. Гаркавий В. К. Математична статистика : навч. посіб. / В. К. Гаркавий, В. В. Ярова. – К. : ВД «Професіонал», 2004. – 384 с.
13. Дубров А. М. Моделирование рискованных ситуаций в экономике и бизнесе: учеб. пособие / А. М. Дубров, Б. А. Лагоша, Е. Ю. Хрустаже. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 456 с.
14. Кальман О. Г. Правова статистика : підручник / О. Г. Кальман, І. О. Христич. – Х. : Право, 2004. – 304 с.
15. Навроцька Н. Г. Правова статистика : навч. посіб. / Н. Г. Навроцька. – К. : Знання, 2007. – 280 с.
16. Правова статистика : підручник / В. В. Василевич та ін.; за заг. ред. О. М. Джужи. – К. , 2000. – 336 с.
17. Кальман О. Г. Статистичний облік і звітність у правоохоронних органах України : наук.-практ. посіб. / Кальман О. Г., Христич І. О. – Х. : ІВПЗ АПрН України : Гимназія, 2002. – 140 с.
18. Трофімова Г. Г. Правова статистика : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / Г. Г. Трофімова. – К. : КНЕУ, 2000. – 75 с.

Зміст

Вступ	3
-------------	---

Розділ I. Предмет і метод статистичної науки

§ 1. Історія виникнення та розвитку статистики	7
§ 2. Поняття та предмет науки статистики	10
§ 3. Методологія, методика та методи статистичної науки	12
§ 4. Галузі статистичної науки та їх взаємозв'язок з іншими науками	15
§ 5. Статистика як галузь державної діяльності в Україні	16

Розділ II. Предмет і метод правової статистики. Роль правової статистики в забезпеченні законності в Україні

§ 1. Історія розвитку в Україні правової статистики	21
§ 2. Поняття, предмет та завдання правової статистики	24
§ 3. Методологія, методика та методи правової статистики	27
§ 4. Галузі правової статистики	30
§ 5. Структура статистичного апарату в органах суду, органах прокуратури та органах внутрішніх справ	34

Розділ III. Статистичне спостереження

§ 1. Сутність статистичного спостереження та його організаційні форми	37
§ 2. План та мета статистичного спостереження	39
§ 3. Поняття об'єкта правової статистики. Особливості відображення об'єктів у правовій статистиці	41
§ 4. Одиниці сукупності, спостереження, виміру	42
§ 5. Програма статистичного спостереження	44
§ 6. Види статистичного спостереження	45
§ 7. Способи статистичного спостереження	48
§ 8. Помилки спостереження і види контролю даних	50

Розділ IV. Документи первинного обліку та статистична звітність правоохоронних органів

§ 1. Поняття про документи первинного обліку	53
§ 2. Документи первинного обліку в органах досудового слідства	54
§ 3. Види документів первинного обліку органів суду та інших органів юстиції	67
§ 4. Поняття про статистичну звітність та її види	71

Розділ V. Зведення та групування статистичних даних

§ 1. Поняття статистичного зведення, його види та техніка проведення	77
§ 2. Теорія статистичного групування	78
§ 3. Основні питання методології статистичних групувань	79
§ 4. Групування (класифікації) в правовій статистиці	81

§ 5. Ряди розподілу та їх види.....	83
§ 6. Поняття про статистичні таблиці	83

Розділ VI. Графічне зображення статистичних даних

§ 1. Поняття про статистичні графіки. Основні елементи статистичних графіків.....	87
§ 2. Види графіків і правила їх побудови.....	90

Розділ VII. Абсолютні та відносні величини

§ 1. Поняття про узагальнюючі показники та абсолютні статистичні величини.....	102
§ 2. Поняття відносних величин, форми їх вираження і види.....	104

Розділ VIII. Середні величини та показники варіації

§ 1. Поняття середньої величини, її види і техніка обчислення	113
§ 2. Поняття моди і медіани	117
§ 3. Показники варіації і способи їх обчислення	119

Розділ IX. Основні положення теорії імовірностей та вибіркового спостереження

§ 1. Поняття теорії імовірності, закону великих чисел, динамічних і статистичних закономірностей.....	123
§ 2. Основні положення вибіркового спостереження та його значення для вивчення правових явищ	127
§ 3. Способи відбору одиниць у вибірку сукупність	131

Розділ X. Статистичне вивчення динаміки суспільно-правових явищ

§ 1. Поняття про ряди динаміки та їх види.....	133
§ 3. Вивчення основної тенденції та сезонних коливань у рядах динаміки	143
§ 4. Прогнозування динаміки суспільно-правових явищ	148

Розділ XI. Індекси

§ 1. Поняття індексного методу і правила побудови індивідуальних індексів	151
§ 2. Правила побудови та обчислення загальних індексів	154
§ 3. Поняття середніх індексів	156
§ 4. Базисні та ланцюгові індекси.....	158

Розділ XII. Основні положення комплексного статистичного аналізу даних у правовій статистиці

§ 1. Види та форми зв'язків між явищами.....	160
§ 2. Виявлення залежності та встановлення її характеру.....	164

Розділ XIII. Міжнародна правова статистика: загальна характеристика стану та тенденцій світової інтеграції інформації в боротьбі зі злочинністю

§ 1. Поняття, завдання і методи міжнародної правової статистики	171
§ 2. Основні міжнародні статистичні організації.....	174
§ 3. Історія розвитку і загальна характеристика кримінально-правової статистики в зарубіжних країнах.....	177
§ 4. Кримінально-правова статистика в зарубіжних країнах	180
§ 5. Кримінологічні організації світу і статистичні дослідження	184
Іменний покажчик	189
Алфавітно-предметний покажчик.....	190
Нормативно-правові акти і література.....	192

Навчальне видання

ПРАВОВА СТАТИСТИКА

Підручник

За редакцією доктора юридичних наук,
професора ***В. В. Голіни***

Редактор *М. М. Поточняк*
Комп'ютерна верстка
і дизайн *В. М. Зеленька*

Підписано до друку з оригінал-макета 15.09.2008.
Формат 60×90 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 10,1. Ум. друк. арк. 12,25. Вид. № 372.
Тираж _____ прим.

Видавництво «Право» Академії правових наук України
Україна, 61002, Харків, вул. Чернишевська, 80

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 559 від 09.08.2001 р.